

KATARZYNA WĘGOROWSKA

Uniwersytet Zielonogórski
ORCID: 0000-0001-5851-706X
k.wegorowska@ifp.uz.zgora.pl

Kamienie Zielonej Góry i przestrzenie Zielonej Góry w edukacji uniwersyteckiej (z dydaktycznych doświadczeń lit(h)olingwistyki)

Nie wstyd nie wiedzieć, lecz wstyd nie pragnąć swojej wiedzy uzupełnić.

Feliks Chwalibóg¹

Człowiek, popychany odwieczną żądzą wiedzy, ograbił przyrodę z wielu jej tajemnic. Kamienie stanowią tu jednak wyjątek. Mimo najbardziej postępowych metod badawczych i stosowania nowoczesnego instrumentarium pod wieloma względami nadal pozostają księgami z siedmioma pieczęciami.

Eduard Gübelin, Franz-Xaver Erni²

Streszczenie

Przedmiotem lit(h)olingwistycznej edukacyjnej refleksji są, tym razem, kamienie i nazwy związane z kamieniami występującymi w różnych, zarówno otwartych, jak i zamkniętych, przestrzeniach tzw. Miasta Srok. To ich specyfikę poznają studenci Uniwersytetu Zielonogórskiego podczas międzywydziałowego konwersatorium „Kamień w kulturze”. Relacja przestrzeń-miasto-kamień stała się inspiracją do dydaktycznych uwag na temat kamieni funkcjonujących m.in. w: a) zielonogórskim krajobrazie (morena czołowa, węgiel brunatny, lapidarium), b) zielonogórskiej architekturze świeckiej (mury obronne z kamienia polnych, uliczny bruk, kamienne fundamenty), c) zielonogórskiej architekturze sakralnej (kamienna kapliczka – Kaplica na Winnicy, kamienna rokokowa chrzcielnica), d) zielonogórskim muzeum (ciężkie kamienie / hańbiące kamienie), e) zielonogórskiej firmie jubilerskiej (bursztyn, perła, brylanty). Poznawane przez studentów, wymienione, a następnie zinterpretowane w szkicu kamienie, ich miana, inkrustujące przestrzenie Zielonej Góry, sprawiają, że Winny Gród był i jest miejskim fenomenem, w którego palimpsestowe warstwy na stałe wpisały się kamienne elementy natury oraz kultury.

Słowa kluczowe: kamienie, przestrzeń, miasto, Zielona Góra, lit(h)olingwistyka, edukacja uniwersytecka

¹ D. Masłowska, W. Masłowski, *Księga aforyzmów*, Warszawa 2005, s. 485.

² E. Gübelin, F.X. Erni, *Kamienie szlachetne. Symbole piękna i władzy*, Warszawa 2001, s. 7.

Zdaniem znakomitego znawcy kamieni szlachetnych i ozdobnych, długoletniego kustosa Muzeum Narodowego w Pradze, opiekuna jednej z najwspanialszych w Europie kolekcji mineralogicznych – Jiřego Kuřimského,

człowiek interesował się skałami od najdawniejszych czasów. Wykorzystując je jako surowiec, dostrzegał równocześnie ich zróżnicowane piękno. Oba te czynniki wpływały na jego własny rozwój. Wiedza o minerałach w istotny sposób kształtowała poziom cywilizacji. Uroda kamieni wzmagała pragnienie ich poznania, wzbogacała u człowieka poczucie piękna i wpływała na rozwój kultury ogólnoludzkiej.

Naturalne pragnienie człowieka, aby poznać przyrodę, odkryć jej sekrety i czerpać z jej bogactw dla własnej korzyści, jest jednym z głównych czynników określających poziom kultury i cywilizacji od zarania dziejów aż po epokę nam współczesną.

Związek między człowiekiem a zasobami mineralnymi przyrody, wyrażający się stopniem ich poznania oraz umiejętnością najpełniejszego ich wykorzystania, służyć może za kryterium poziomu rozwoju kulturowego w każdej epoce. Kontakt ze skałą musiał być tak samo ważny dla człowieka pierwotnego, który wytwarzał z niej narzędzia lub broń, dla budowniczych piramid, dla starożytnych, rozkoszujących się pięknem Wenus z Milo, jak i dla człowieka XX [oraz XXI wieku – K.W.], z jego śmiały, betonowymi konstrukcjami³.

Dlatego dziwi, a nawet niepokoi, fakt, że leksemy-pojęcia-terminy:

a) *kamień* dookreślany m.in. jako:

1. ‘bryła skalna, zwykle twarda, spoista i ciężka’⁴;
2. ‘odmiana niektórych rzadkich minerałów o pięknym blasku i kolorze używana po odpowiednim szlifowaniu w zdobnictwie’;
3. ‘osad powstający na czymś’;
4. ‘twór powstający w organizmach ludzi i zwierząt na skutek nieprawidłowej przemiany materii’;

oraz b) *przestrzeń*, w tym *przestrzeń miasta*, werbalizowana jako:

1. ‘część trójwymiarowych rozciągłości objęta jakimiś granicami; obszar; także: miejsce zajmowane przez dane przedmioty materialne’;
2. ‘„ten aspekt świata, który łączy w sobie zjawiska natury i kultury, i w stosunku do którego możliwe jest ujęcie zarówno przedmiotowe, jak i podmiotowe”⁵;
3. ‘„zróżnicowana przestrzeń architektoniczna, kulturowa i egzystencjalna. Miejsce spotkania i oddalenia, ukrycia i odkrycia, przewycięzania chaosu, nieustannego przenikania tego, co wewnętrzne i zewnętrzne, intymne i publiczne”⁶;
4. ‘„przestrzeń fizyczna, społeczna i symboliczna (mentalna)”⁷;

³ J. Kuřimský, *Encyklopedia minerałów i skał*, przeł. K. Jakubowski, Warszawa 1995, s. 7, 9.

⁴ Definicje przywołanych oraz interpretowanych w niniejszym szkicu leksemów zostały ustalone i zmodyfikowane na podstawie słowników, a także specjalistycznych opracowań wymienionych w *Bibliografii* zamieszczonej pod koniec artykułu.

⁵ A. Siwiec, *Przestrzeń miejska jako przestrzeń onimiczna (uwarunkowania lingwokulturowe)* [w:] *Miasto – przestrzeń zróżnicowana językowo, kulturowo i społecznie 1*, red. M. Święcicka, Bydgoszcz 2006, s. 115.

⁶ B. Morzyńska-Wrzosek, *Bydgoszcz w perspektywie poetycko-topograficznej* [w:] *Miasto – przestrzeń zróżnicowana językowo, kulturowo i społecznie 2*, red. M. Święcicka, Bydgoszcz 2008, s. 223.

⁷ K. Ozóg, *Językowa i kulturowa przestrzeń współczesnego miasta (na podstawie badań napisów miejskich)* [w:] *Miasto – przestrzeń zróżnicowana językowo, kulturowo i społecznie 2*, s. 15.

5. „przestrzeń uporządkowana, wyznaczana przez ogólne, racjonalne zasady, dzięki którym możliwa jest wymiana dóbr zarówno materialnych, jak i duchowych, symbolicznych”⁸,

bardzo / niezwykle rzadko, poza uczelniami i kierunkami specjalistycznymi (m.in. przyrodniczymi, technicznymi), współwystępują w treściach kształcenia rodzimych, niespecjalistycznych (nieprzyrodniczych, nietechnicznych), uniwersytetów.

Niniejszy szkic jest lit(h)olingwistyczną refleksją o *kamieniach miasta i przestrzeniach miasta*, które na Uniwersytecie Zielonogórskim (dalej UZ) od dziesięciu już lat stanowią prymarne zagadnienia interdyscyplinarnego, międzywydziałowego, konwersatoryjnego, uniwersyteckiego, autorskiego cyklu edukacyjnego „Kamień w kulturze”.

Przedmiotem, a tym samym celem prezentowanych w opracowaniu lit(h)olingwistyczno-kulturologicznych rozważań są bowiem, wyrosłe z lit(h)olingwistyczno-dydaktycznych doświadczeń ich autorki, nacechowane nieznacznie subiektywizmem, edukacyjne uwagi o przybliżanych, zarówno teoretycznie, jak i pragmatycznie, studentom zielonogórskiej polonistyki, dziennikarstwa, kulturoznawstwa, filozofii, historii, politologii, prawa, *kamieniach* inkrustujących różne *przestrzenie* tzw. Miasta Srok i Winorośli – Zielonej Góry.

Reprezentatywne dla tzw. przyrody nieożywionej, niejednoznacznie i dlatego wszechstronnie pojmowane / ujmowane, wreszcie definiowane *kamienie, skały*, 1. ‘naturalne zespoły minerałów tworzących w skorupie ziemskiej większe masy, powstałe w wyniku określonych procesów geologicznych’, 2. ‘wysokie góry kamienne o stromych zboczach i ostrych występach; wielkie, olbrzymie głazy, wielkie bryły kamienne’, *głazy*, ‘bardzo duże kamienie; skały’ oraz *głazy narzutowe*, ‘fragmenty skalne różnej wielkości przeniesione przez lądolód’, stały się dydaktycznym przyczynkiem i inspiracją do odmiennego spojrzenia na jedno z miast uniwersyteckich, które, dzięki nim, od października do stycznia, podczas trzydziestu godzin akademickich spotkań zamienia się w swoisty lit(h)olingwistyczno-kulturologiczny komunikat, a tym samym unikatowy interdyscyplinarny lit(h)olingwistyczno-kulturologiczny tekst, wyjątkowy wielowarstwowy palimpsest⁹ stworzony również z wkomponowywanych weń od wieków kamieni, skał, głazów i głazów narzutowych.

⁸ P. Kubicki, *Miasto w sieci znaczeń. Kraków i jego tożsamości*, Kraków 2010, s. 15.

⁹ *Palimpsest* ‘zapisany ponownie na pergaminie rękopis starożytny lub średniowieczny, z którego wyarto tekst pierwotny; rękopis sporządzony na uprzednio zapisanym pergaminie, z którego, najczęściej dla oszczędności usunięto pismo wycierając je kamieniem albo zdrapując nożem, albo mocząc zapisany pergamin w mleku. Czasem jedna karta pergaminu zapisana była kilkakrotnie. Ale inkaust produkowany w starożytności i w średniowieczu nie dawał się całkowicie wywabić. Dzięki temu można dziś odpowiednią metodą fotografowania (tzw. podczerwieni lub nadfioletu) odczytać zmyte lub wydrapane na palimpsestach teksty, czasem starsze o całe wieki od ostatniego zapisu’ <łac. *palimpsestus*, z gr. *palimpsestos*, *pálim psēstós* ‘znowu zeszkrobany’> – por.: *Wielki słownik wyrazów obcych PWN*, red. M. Bańko, Warszawa 2005, s. 927; *O książce. Encyklopedia*, Wrocław 1987, s. 270.

Tę dydaktyczno-edukacyjną czteromiesięczną lit(h)olingwistyczno-kulturologiczną, gemmologiczną¹⁰, geologiczną¹¹, petrograficzną¹², mineralogiczną¹³ wędrówkę rozpoczynamy¹⁴ na ulicy Podgórznej od podziwiania, omawiania, interpretowania krajobrazowych obiektów przestrzennych pokazywanych na uniwersyteckim *głazowisku*, ‘tu: usytuowanym na zewnątrz zbiorze naturalnych głazów’ / akademickim *lapidarium*, ‘tu: otwartej przestrzeni / otwartym miejscu / zewnętrznym miejscu, w którym zgromadzone są, a tym samym eksponowane, okazy dużych kamieni naturalnych i naturalnych głazów’ <od łac. *lapidarius* ‘kamienny’>, ułożonym z wielkich i mniejszych *bazaltowych*, ‘tu: ustawionych pionowo i wachlarzowato słupów – fragmentów magmowych skał wylewnych lub subwulkanicznych, czarnych albo brunatnych’ <fr. *basalte*> oraz *granitowych*, ‘fragmentów magmowych skał głębinowych, jasnoszarych, różowych, żółtawych o strukturze krystalicznej, składających się głównie ze skaleni, kwarcu i biotyту’ <z wł. (*sasso*) *granito* ‘kamień ziarnisty’>, nazywanych też *diabelskimi głazami* – *głazów narzutowych*.

Połączenie wiedzy z zakresu geologii, geografii¹⁵ i lit(h)olingwistyki uzmysławia studentom UZ, że odwiedzany przez nas Wał Zielonogórski to spiętrzona *morena czołowa*, ‘materiał skalny naniesiony i osadzony przez lodowiec, pozostały po jego stopieniu w postaci odłamów i bloków skalnych, głazów narzutowych, żwirów, piasków, a także pyłów, iłów i glin przemieszanych ze sobą i nieuwarstwionych; mate-

¹⁰ *Gemmologia* ‘nauka o kamieniach szlachetnych’ <łac. *gemma* ‘oczko pierścienia’ + *-logia* ‘ostatni człon wyrazów złożonych wskazujący na ich związek znaczeniowy z doktryną, teorią, nauką’ <gr. *-logia* (od *lógos* ‘zbiór, rozum’)>> – *Wielki słownik wyrazów obcych PWN*, s. 438.

¹¹ *Geologia* ‘nauka o budowie i dziejach Ziemi, głównie skorupy ziemskiej, oraz procesach, dzięki którym ulega ona przeobrażeniom’ <geo- ‘pierwszy człon wyrazów złożonych wskazujący na ich związek znaczeniowy ze skorupą ziemską’ <od gr. *gē* ‘ziemia’> + *-logia*> – tamże, s. 441–442.

¹² *Petrografia* ‘nauka o skałach, ich właściwościach fizycznych i chemicznych, powstawaniu, przeobrażaniu się i występowaniu w skorupie ziemskiej’ <petro- ‘pierwszy człon wyrazów złożonych wskazujący na ich związek znaczeniowy z kamieniem, skałą’ <gr. *pétros* ‘kamień’, *pétra* ‘skała’> + *-grafia* ‘ostatni człon wyrazów złożonych wskazujący na ich związek znaczeniowy z pisaniem, zapisem, ilustracją, opisywaniem czegoś’ <od gr. *grápho* ‘piszę’>> – tamże, s. 466.

¹³ *Mineralogia* ‘nauka o minerałach, ich właściwościach chemicznych i fizycznych, występowaniu w przyrodzie, powstaniu i przeobrażaniu się’ <*mineral* ‘związek chemiczny, rzadziej pierwiastek, powstały w skorupie ziemskiej wskutek procesów geologicznych, mający określony skład chemiczny i właściwości fizyczne, występujący przeważnie w postaci krystalicznej’ <fr. *minéral*> + *-logia*> – tamże, s. 828.

¹⁴ Używane w niniejszym szkicu: 1. *my* – zaimek pierwszej osoby liczby mnogiej, który ‘oznacza mówiącego lub robiącego coś łącznie z innymi osobami’ oraz 2. *pierwsza osoba liczby mnogiej czasowników* oddają relację *wykladowca* ⇔ *studenci* i dokumentują fakt, że uniwersytecki proces dydaktyczno-edukacyjny jest złożoną interakcją, której prymarnymi postaciami są ludzie współtworzący wspólnotę intelektualną zgłębiającą razem daną / określoną dziedzinę / dyscyplinę wiedzy.

¹⁵ *Geografia* ‘nauka badająca powłokę Ziemi, jej przestrzenne zróżnicowanie pod względem przyrodniczym i społeczno-gospodarczym oraz związki, jakie zachodzą pomiędzy środowiskiem geograficznym o działalnością społeczeństw’ <z gr. *geō-graphía* ‘opis Ziemi’> – *Wielki słownik wyrazów obcych PWN*, s. 442.

riał skalny usypany w postaci wałów lub garbów przed czołem lodowca w okresie jego postoju' <fr. *moraine*>, pozostawiona przez zlodowacenie, podczas którego formował się krajobraz lubuski bogaty również w: a) *moreny denne*, 'materiały skalne pozostałe na powierzchni zajmowanej niegdyś przez lodowiec, powstałe wskutek niszczenia jego podłoża i tworzące płaskie, lekko faliste równiny'; b) *sandry*, 'rozległe, płaskie stożki napływowe utworzone ze żwirów i piasków osadzonych przez wody lodowcowe' <niem. *Sander* od *Sand* 'piasek'>; c) *ozy*, 'wąskie, długie wały o stromych stokach i falistych liniach grzbietowych, złożone głównie z piasków i żwirów osadzonych przez wody płynące pod lodowcem' <szw. *ås*>; d) *kemy*, 'pagórki lub wały zbudowane głównie z piaskowców i żwirów warstwowych, osadzonych w szczelinach lodowca w czasie jego topienia' <ang. *kame*>; e) *pradoliny*, 'szerokie doliny ciągnące się równoległe do czoła dawnego lądolodu, utworzone w wyniku erozyjnej działalności wód fluwioglacjalnych i rzecznych'.

Z kolei krajobraz, oglądany przez nas z najwyższego wzniesienia Wału Zielonogórskiego – Góry Wilkanowskiej, zwanej też Kosową Górą, to efekt pracy lodowca, który, w tym właśnie miejscu, spiętrzył: a) *skały trzeciorzędowe*, 'naturalne zespoły tworzące w skorupie ziemskiej większe masy powstałe w *trzeciorzędzie*', 'starszym okresie ery kenozoicznej, trwającej od ok. 70 mln do 1 mln lat temu, charakteryzującym się nasileniem ruchów górotwórczych, powstaniem skał piaszczyznowo-ilastych, wapieni, gipsów, złóż siarki, soli, węgla brunatnego, rozwojem flory i fauny' oraz b) „lubusko-zielonogórski” *węgiel brunatny*, 'stanowiący surowiec energetyczny i chemiczny, młodszy od węgla kamiennego, węgiel kopalny, różniący się od niego mniejszą zawartością pierwiastka węgla'.

Wspólne uniwersytecko-edukacyjne peregrynacje pozwalają też na potwierdzenie faktu, że pierwsza kopalnia węgla brunatnego wydobywanego w Lubuskiem została założona i wzniesiona w Zielonej Górze. Przekonują o tym oglądane przez nas, stojące dziś na skrzyżowaniu ulic Wojska Polskiego, Zacisze, Jedności i Wyszyńskiego, ozdobione symbolicznymi górniczymi młótkami i datą 1921, domki górnicze.

Zwiedzanie centralnej części miasta umożliwia natomiast dostrzeżenie architektonicznej prawidłowości, według której, 'pochodzące z pól; zebrane na polach', *polne kamienie* tworzące, istniejące do dziś i częściowo odsłonięte, fragmenty fundamentów murów obronnych, nadal wyznaczają dawną granicę zielonogórskiego grodu. Dokumentuje to ich przebieg zaznaczony na deptaku pomiędzy narożnikami kamienic nr 1 przy ulicy Pod Filarami i nr 16 na placu Pocztowym.

Lektura wybranych *bedekerów* / *przewodników turystycznych*, 'książek zawierających informacje o zabytkach, trasach turystycznych, noclegach oraz historii, geografii itp. danego miasta, regionu, państwa'¹⁶, których treści, zdaniem Walde-

¹⁶ *Bedeker* lub *beadeker* 'przewodnik dla turystów' <od nazwiska K. Baedekera, 1801–1859, niemieckiego wydawcy, inicjatora serii przewodników turystycznych po krajach świata> – tamże, s. 146; T. Czyżniewski, *Zielona Góra przelomu wieków XIX / XX*, Łódź 2010; K. Garbacz, *Zielona Góra. Spacer z przeszłością*, Zielona Góra 2004; S. Kowalski, *Zielona Góra. Kościół św. Jadwigi (Katedra)*, Zielona Góra 1993; J. Muszyński, *Kościół w średniowiecznym mieście. Zielona Góra. Kościół św.*

mara Podkidacza, „wskazują na fenomeny świata materialnego, traktując je jako wartości, którymi są zarówno elementy przyrody i przestrzeni naturalnej (fauna i flora, wzgórze, rzeki etc.), jak i artefakty (miasto, zabytki architektoniczne itp.)”¹⁷ oraz spacer po starym zielonogórskim Rynku ułatwia młodzieży ustalenie kamienno-przestrzennej ewolucji, polegającej na tym, że pokrywający go przed laty dawny *granitowy bruk*, ‘tu: twardą, nie ulepszoną, ułożoną na podłożu z podsypki piaskowej, wykonaną z granitu / w granicie nawierzchnię drogową’ / dawną *kostkę brukową*, ‘tu: kamienną kostkę / granit krojony w sześcian’, zastąpiły współczesne *granitowe płyty*, ‘tu: płaskie kawały granitu w kształcie tafli różnej grubości i wielkości, mające zastosowanie w budownictwie’.

Aleja Niepodległości zaś to jedna z unikatowych zielonogórskich arterii, której jezdnią, *wybrukowana*, ‘pokryta, wyłożona’ niegdyś, istniejącym do dziś, *granitowym brukiem* / *granitową kostką brukową*, nadal spełnia swoją komunikacyjną funkcję.

Związku kamieni oraz gładów z dawną zielonogórską architekturą dowodzą z kolei zwiedzane w trakcie zajęć: a) wzniesiony z cegły i kamienia, usytuowany przy końcu ulicy Jedności nr 78 budynek dawnej poczty konnej; b) skomponowany z cegły i kamienia kościół św. Jadwigi; c) kościół p.w. Matki Boskiej Częstochowskiej, którego konstytutywnymi elementami budowlanymi są kamienie pozyskane z miejskich murów obronnych; d) „Kaplica na Winnicy” / Kaplica na Winnicy postawiona jako dziękczynne *votum* za ocalenie zielonogórczan podczas epidemii dżumy w 1314 roku.

Podziwiane przez nas wewnętrzne przestrzenie dawnych zielonogórskich świątyń uatrakcyjniają ponadto różne kamienne i skalne detale, jak: a) *kamienne zworniki*, ‘zwykle zdobione konstrukcyjne zamknięcia sklepienia lub łuku’, w kościele św. Jadwigi; b) wykreowany w *kamieniu reńskim* ołtarz oraz chrzcielnica wykonana z *czarwego*, ‘będącego koloru pierwszego pasma tęczy, koloru krwi’ i *białego*, ‘będącego koloru mleka, śniegu’ *piaskowca*, ‘stosowanej w budownictwie i rzeźbiarstwie skały osadowej złożonej z ziarn kwarcu, skaleni, glaukonitu i innych minerałów scementowanych spoiwem krzemionkowym, wapiennym, ilastym’, dopełniające wnętrze kościoła protestanckiego p.w. Najświętszego Zbawiciela; c) *marmurowa*, ‘wykonana z *marmuru* / wyrzeźbiona w *marmurze*, ‘wykorzystywanej w budownictwie oraz rzeźbiarstwie skale metamorficznej składającej się głównie z krystalicznego kalcytu, barwy białej, szarej, różowej lub czarnej, powstałej z przeobrażenia wapienia pod wpływem wysokiej temperatury i dużego ciśnienia’’, rokokowa chrzcielnica w kościele p.w. Matki Boskiej Częstochowskiej; d) nacechowane memoratywizmem marmurowe i wyrzeźbione w piaskowcu *płyty epitafialne*, ‘ozdobne tablice ku czci zmarłych zawierające poświęcone im

Jadwigi (Katedra), Zielona Góra 1993; J. Muszyński, S. Kowalski, *Zielona Góra. Ratusz i wokół ratusza*, Zielona Góra 1992; *Nieznane i tajemnicze miejsca Ziemi Lubuskiej*, red. T. Czyżniewski, Zielona Góra 2009; *Spacer po mieście Zielona Góra. Informacja turystyczna*, Zielona Góra 2016.

¹⁷ W. Podkidacz, *Aksjologizacja obszaru świata w tekstach przewodników turystycznych*, „Poradnik Językowy” 2004, z. 4, s. 45.

napisy, czasem portrety lub sceny figuralne' <gr. *epitáphios (lógos)* 'pogrzebowa (mowa)'\>, ubogacające sakralne wnętrza kościoła św. Jadwigi oraz kościoła p.w. Matki Boskiej Częstochowskiej.

Przedmiotem wspólnych lit(h)olingwistyczno-kulturologicznych refleksji jest też marmurowa chrzcielnica z kościoła ewangelicko-augsburskiego, przeniesiona do Zielonej Góry w 1977 roku ze świątyni Wang w Karpaczu.

Wśród studiowanych przez nas „kamiennie”-roślinnych przestrzeni mieści się także uniwersytecka *Palmiarnia*, ‘tu: kamiennie-szklana konstrukcja przeznaczona do prezentacji dużych palm, agaw, filodendronów, fikusów i innych botanicznych okazów, dzieł sztuki, słuchania koncertów oraz odpoczynku’ <od *palma*\>, usytuowana w dydaktycznym budynku uczelni przy alei Wojska Polskiego 69. To w niej charakteryzujemy zawsze zimną, bo wykreowaną z różnych fragmentów *wielobarwnych bazaltów* oraz *wielobarwnych marmurów*, swoistą geologiczno-architektoniczną wielowymiarową / przestrzenną kompozycję przypominającą swym wyglądem naturalny „zlepiony” *konglomerat*, ‘skałę osadową składającą się z dużych okruchów skalnych, scementowanych spoiwem węglanowym, ilasto-żelazistym lub krzemionkowym, używaną niekiedy jako materiał budowlany; zlepienieć’ <łac. *con-glomero* ‘zwijam w kłęb’\>.

Kolejnym etapem edukacyjnej wędrówki jest Zielonogórskie Muzeum Tor-tur. W obiekcie tym oglądamy swoistą „kamiennie”-historyczną ciekawostkę – wykonane w piaskowcu, określane też mianem *ciężkich kamieni*, tzw. *kamienie hańbiące*, ‘przynoszące hańbę’ ‘wielki wstyd, ujmę, niesławę, sromotę’, w które zakuwano niegdyś szyje kobiet skazanych za oszustwo w handlu, wywoływanie awantur, kłótności.

Nabytą przez nas wiedzę pogłębiamy jeszcze w zielonogórskiej *galerii-glip-totece*, ‘tu: salonie wystawowym, w którym eksponowane są i sprzedawane okazy różnych, w tym szlifowanych, rżniętych oraz rzeźbionych, kamieni, skał, minerałów’ <od gr. *glyptós* ‘wyżłobiony, wyrzeźbiony’ + *-teka* ‘ostatni człon wyrazów złożonych, będących nazwami zbiorów, kolekcji lub miejsc ich przechowywania’ <od gr. *thēkē* ‘pokrowiec, futerał’\>, *SURYA*. W owej specyficznej zamkniętej przestrzeni obcujemy z pozyskanymi w naturze: a) różnej wielkości *geodami*, ‘wypełnionymi całkowicie lub częściowo, przeciętymi wzdłuż, kulistymi lub owalnymi skalnymi zagłębieniami’ <z gr. *geōdēs* ‘ziemny, ziemisty (w przeciwieństwie do kamienny)’\>, b) kulami wytoczonymi m.in. z: wielobarwnego *chalcedonu*, ‘odmiany kwarcu, minerału występującego w postaci nerkowatych, groniastych lub naciekowych skupień w skałach, wykorzystywanego w jubilerstwie i zdobnictwie artystycznym’ <od nazwy greckiej miejscowości *Chalkēdōn* w Azji Mniejszej\>; *agatu*, ‘odmiany chalcedonu, kamienia półszlachetnego o charakterystycznych koncentrycznych lub równoległych różnobarwnych pasmach i żyłkach’ <łac. *achates* (z gr.)\>; *czaroiitu*, ‘niemal wyczerpanego dziś, przez co niezwykle rzadkiego, minerału z gromady krzemianów o barwie fioletowej, liliowej, purpurowej bądź amarantowej, wysoko cenionego kamienia kolekcjonerskiego, ozdobnego i jubilerskiego’ <od nazwy rzeki *Czarna* na Syberii w Rosji\>; popularnego we

współczesnym jubilerstwie, stosowanego w kompozycjach biżuterii artystycznej, pozyskiwanego też do wyrobu przedmiotów dekoracyjno-ozdobnych rodzimego *krzemienia pasiastego*, ‘bardzo zwięzłej, masywnej, skrytokrystalicznej lub drobnoziarnistej nieprzezroczystej, niekiedy przeświecającej, skały; odmiany krzemienia odznaczającej się pasiastym, a także koncentrycznym, mniej lub bardziej, ułożeniem ciemnych (szarych, brunatnych) i jasnych (beżowych, kremowych, białoszarych) smug lub warstewek, tworzących często bardzo atrakcyjne wzory’ <od *pasy*>; *labradoru*, ‘minerału z grupy plagioklazów o migotliwym, niebieskim lub zielonym zabarwieniu’ <od *Labrador*, nazwy półwyspu w pñ.-wsch. Kanadzie> i współtworzonego przezeń *labradora*, ‘magmaowej skały głębinowej, odznaczającej się piękną grą barw’ <od *labrador*>; niejednoznacznego pod względem etymologiczno-nazewniczym *malachitu*, ‘miękkiego minerału z grupy węglanów o szmaragdowozielonej barwie’ <od gr. *malakhe* ‘malwa, śláz’ oraz *malakos* ‘miękki’>; *serpentytu*, ‘minerału z grupy krzemianów o barwie zielonkawej w różnych odmianach’ <p.-łac. *serpentinus* ‘wężowy’> i zbudowanego zeń *serpentytynu*, ‘skały metamorficznej o zielonej barwie’ <p.-łac. *serpentinus* ‘wężowy’>, oraz c) dziełami współczesnej *gliptyki*, ‘sztuki rzeźbienia, rytowania, rżnięcia, grawerowania szlachetnych i półszlachetnych kamieni’ <od gr. *glyptós* ‘wyłobiony, wyrzeźbiony’>, wykreowanymi m.in. w: *jadeicie*, ‘minerale z grupy piroksenów o barwie zielonej, zielonoszarej, rzadziej białej’ <fr. *jadéite*, od *jade*, z hiszp. *ijada*>; znanym bardziej jako *lapis-lazuli* <fr.> – *lazurcie*, ‘cenionym w jubilerstwie i sztuce zdobniczej minerale o barwie ciemnoniebieskiej lub granatowej oraz szklistym połysku’ <ang. *lazurite*>; *nefrycie*, ‘bardzo twardej, zwykle zielonej skale metamorficznej’ <od gr. *nephros* ‘nerka’>; *sardzie*, ‘odmianie chalcedonu, kamieniu półszlachetnym o naprzemianległych jaśniejszych i ciemniejszych warstewkach różnie zabarwionych (od jasnopomarańczowego do brunatnego) <gr. *sárdion*, od *Sárdeis*, miasto w Azji Mniejszej, stolica starożytnej Lidii>; *steatycie*, ‘minerale, odmianie talku barwy białej, szarej lub zielonkawej’ <od gr. *steār* ~*atos* ‘tłuszcz’>.

Cykliczny czteromiesięczny dydaktyczno-edukacyjny spacer kończymy w pracowni jubilerskiej Czesławy i Jana Majdańskich, gdzie, dzięki wiedzy, umiejętnościom, kompetencjom, życzliwości jej gospodarzy, młodzież poznaje specyfikę: *kamieni jubilerskich*, ‘wszystkich minerałów, które po odpowiednim przygotowaniu (oszlifowaniu, ukształtowaniu) przez szlifierza lub naturę, nadają się do wykorzystania w jubilerstwie, do osadzania w biżuterii lub innych wyrobach jubilerskich’; *kamieni szlachetnych*, ‘rzadko spotykanych i nielicznych w przyrodzie minerałów, mineralnych kryształów wyróżniających się efektownymi trwałymi cechami zdobniczymi, jak piękna barwa, przezroczystość, połysk, twardość i odporność na czynniki chemiczne, reprezentowanych przez: 1) odmiany bardzo cenne, jak: diament, rubin, szafir, szmaragd, opal..., 2) odmiany cenne, jak: topaz, akwamaryn, ametyst, spinel, turkus, chryzolit, granat, cytryn, cyrkon, tanzanit..., 3) odmiany mniej cenne, jak: chryzopraz, kwarc dymny, nefryt, lapis lazuli...’; *kamieni ozdobnych*, ‘licznych i częściej występujących w przyrodzie

minerałów oraz skał cechujących się trwałymi właściwościami zdobniczymi, jak: barwne chalcedony, agaty, karneole, tygrysie oko, kwarcowe kocie oko, sokole oko, malachit, rodonit, amazonit, skamieniałe drewno...'; *kamieni pochodzenia organicznego*, 'substancji wytwarzanych przez organizmy zwierzęce, jak: perły, perły hodowlane, kość słoniowa oraz produkty organiczne, jak: bursztyn, gagat i inne skamieniałe żywice'¹⁸.

Z powyższych rozważań, wyrastających z lit(h)olingwistyczno-dydaktycznych doświadczeń ich autorki, wynika, że różne – sygnowane pojedynczymi apelatami i wielocłonowymi kompozycjami / kombinacjami apelatów – kamienie, skały, minerały, jak: *minerał, minerał z gromady krzemianów, kamień, kamień półszlachetny, kamienie, kamienie jubilerskie, kamienie naturalne, kamienie pochodzenia organicznego, kamienie szlachetne; diament, rubin, szafir, szmaragd; opal, topaz, agat, agaty, akwamaryn, amazonit, ametyst, granat, chalcedon, odmiana chalcedonu, barwne chalcedony, chryzolit, chryzopraz, cyrkon, cytryn, czaroit, jadeit, karneole, krzemień, odmiana krzemienia, krzemień pasiasty, kwarc, kwarc dymny, kwarcowe kocie oko, ziarna kwarcu, odmiana kwarcu, labrador, lapis lazuli, malachit, nefryt, rodonit, sard, serpentyn, skamieniałe drewno, spinel, tanzanit, turkus, tygrysie oko; bursztyn, kość słoniowa, perły, perły hodowlane, skamieniałe żywice; geody, kryształy; wielobarwne bazalty, wielobarwne marmury, gipsy, gliny, iły, steatyt, talk, odmiana talku, labradoryt, serpentynit, kamień reński, polne kamienie, biotyt, granit, kawały granitu, piaskowiec, biały piaskowiec, czerwony piaskowiec, piaski, węgiel, węgiel brunatny, węgiel kamienny, węgiel kopalny, siarka, złoża siarki, sole, wapienie, żwiry, żwiry warstwowe; glazy, glazy narzutowe, glazy naturalne, bazaltowe glazy narzutowe, granitowe glazy narzutowe, glazy narzutowe / diabelskie glazy; skała, skała metamorficzna, skała osadowa, drobnoziarnista skała, masywna skała, subkrystaliczna skała, zwięzła skała, skały piaszczysto-ilaste, skały trzeciorzędowe, magmowa skała głębinowa, magmowe skały głębinowe o strukturze krystalicznej, magmowe skały subwulkaniczne, magmowe skały wylewne, konglomerat / zlepieniec; kamienie hańbiące / ciężkie kamienie; minerały, minerały scementowane spoiwem krzemionkowym, wapiennym, ilastym; glaukonit, skalenie, wypełniające / inkrustujące, a przez to uatrakcyjniające, różne – dookreślone sakralnymi mianami o charakterze architektonicznym¹⁹, toponimami i wyrażeniami o charakterze toponimicznym, urbonimami i wyrażeniami o charakterze urbonimicznym oraz architektonimem-*

¹⁸ Rola, znaczenie i miejsce *kamieni jubilerskich, kamieni szlachetnych, kamieni ozdobnych, kamieni pochodzenia organicznego* w edukacji uniwersyteckiej stanowią przedmiot odrębnej dydaktycznej publikacji.

¹⁹ *Architektonim* – termin zaproponowany przez autorkę publikacji, wprowadzony do językoznawstwa w 2004 roku i stosowany przez nią na określenie onimu, nazwy własnej obiektu architektonicznego, utworzony od *architektura* <niem. *Architektur*, łac. *architectura*, od *architector* 'buduję' > i *onim* <gr. *ónyma* 'imię' > – patrz K. Węgorowska, *Językowe świadectwa kultury i obyczajowości Kresów Północno-Wschodnich utrwalone we wspomnieniach ich byłych mieszkańców*, Zielona Góra 2004, s. 181.

-instytucjonimem otwarte, jak: *Zielona Góra, Aleja Niepodległości, ul. Jedności, ul. Pod Filarami, ul. Wyszyńskiego, ul. / os. Zacisze, al. Wojska Polskiego; pl. Pocztowy, Rynek; Góra Wilkanowska / Kosowa Góra, Wał Zielonogórski*, a także zamknięte, jak: *kościół p.w. Matki Boskiej Częstochowskiej, kościół św. Jadwigi, kościół protestancki pod Wezwaniem Najświętszego Zbawiciela, kościół ewangelicko-augsburski, „Kaplica na Winnicy” / Kaplica na Winnicy; Zielonogórskie Muzeum Tortur; SURYA; uniwersytecka Palmiarnia, budynek dawnej poczty konnej* – przestrzenie Winnego Grodu, reprezentują frapujące naturalne desygnaty, które, dzięki łączącym w sobie ustalenia teoretyczne i przedsięwzięcia pragmatyczne zajęciom, pozwalają studentom Uniwersytetu Zielonogórskiego na poznanie lub ponowne odczytanie znanych im albo odkrywanych dopiero przez nich zielonogórskich miejsc.

Od dziesięciu już lat treści podejmowane na zielonogórskim multidyscyplinarnym, międzywydziałowym, autorskim konwersatorium „Kamień w kulturze”, prowadzonym przez ich inicjatorkę:

1. Uwrażliwiają przyszłych polonistów, dziennikarzy, kulturoznawców, historyków, filozofów, politologów, prawników na piękno otaczającego ich świata.

2. Wyczulają na, stanowiące potwierdzenie tezy Stanisława Gajdy, według którego

dane językowe to nie tylko fakty o charakterze zewnętrznym (materiał językowy), lecz także – jak w lingwistyce kognitywnej – struktury wiedzy. Charakterystyka języka wymaga sięgnięcia do myślenia, odwołania do kontekstu społecznego i kulturowego. I na odwrót – w miarę pełna eksplikacja tych ostatnich nie jest możliwa bez przywoływania języka²⁰,

profesjonalne zasoby polszczyzny, reprezentowane przez pojedyncze apelatywne terminy i wieloczłonowe apelatywne terminologiczne konstrukcje / kombinacje, jak: *geografia, geologia, gemmologia, mineralogia, petrografia; kolekcja mineralogiczna, zasoby mineralne, rzadkie minerały, odmiana niektórych rzadkich minerałów; gliptoteka, gliptyka; lapidarium / gładowisko, naturalny zbiór gładów; bryła skalna, bloki skalne, fragmenty skalne, odłamy skalne, materiał skalny, duże okrucy skalne; przyroda nieożywiona, krajobrazowe obiekty przestrzenne; struktura krystaliczna; morena czołowa, spiętrzona morena czołowa, moreny denne, kemy, ozy, pradoliny, sandry, płaskie, lekko faliste równiny, pagórki zbudowane z piaskowców i żwirów warstwowych, wały, wały zbudowane z piaskowców i żwirów warstwowych, wąskie, długie wały o stromych stokach i falistych liniach grzbietowych, garby, pyły, posypka piaskowa, skorupa ziemska, pierwiastek węgla, spoiwo ilasto-żelaziste, spoiwo krzemionkowe, spoiwo węglanowe, mineralne kryształy, złoża aluwialne; lodowiec, czoło lodowca, szczeliny lodowca, topienie lodowca, łądolód, czoło łądolodu, złodowacenie; wody lodowcowe, wody rzeczne, wody fluwioglacjalne, erozyjna działalność wód fluwioglacjalnych, napływowe osady wodne, era kenozoiczna, trzeciorzęd, holocen, młodsza epoka polodowcowa*

²⁰ S. Gajda, *Język – językoznawstwo – polonistyka* [w:] *Polonistyka w przebudowie*, t. 1: *Literatura – wiedza o języku – wiedza o kulturze – edukacja*, red. M. Czermińska, Kraków 2005, s. 34.

czwartorzędu; mury obronne, wybrukowana jezdnia, kostka brukowa, kamienna kostka, granitowy bruk, granitowa kostka brukowa, granit krojony w sześcian, granitowe płyty, płaskie kawały granitu, kamienne zworniki, wyrzeźbione w piaskowcu płyty epitafialne, marmurowa chrzcielnica, kamienie miasta, pracownia jubilerska; przestrzeń, przestrzeń miasta, przestrzenie miasta, przestrzeń architektoniczna, przestrzeń egzystencjalna, przestrzeń fizyczna, przestrzeń kulturowa, przestrzeń mentalna, przestrzeń społeczna, przestrzeń symboliczna.

3. Uzmysławiają językowe i kulturologiczne niuanse, jak: a) nazewniczą tożsamość / synonimiczność / tautonimiczność: *ciężkie kamienie* = *kamienie hańbiące*, *diabelskie glazy* = *glazy narzutowe*, *glazowisko* = *lapidarium*, *konglomerat* = *zlepieniec*, *lapis lazuli* = *lazuryt*, czy b) nazewnicze mineralogiczno-geologiczne „pozorności”: *labrador* (minerał) ≠ *labratoryt* (skała zbudowana z labradoru), *serpentyń* (minerał) ≠ *serpentyń* (skała zbudowana z serpentynu).

4. Wskazują na unikatowość naturalnych reprezentantów tzw. przyrody nieożywionej, którzy na swój specyficzny sposób żyli i żyją, wpisując się w kolejne palimpsestowe warstwy lubuskiego Sroczeego Miasta usytuowanego na, nagromadzonych w *holocenie*, ‘młodszej epoce polodowcowej czwartorzędu, trwającej od około 10 tysięcy lat do chwili obecnej’ <*halo-* ‘cały, całkowity’ <od gr. *hólos* ‘cały’> + *-cen* ‘nowy, niedawny, współczesny’ <od gr. *kainós* ‘nowy’>>, przez wody rzek na dnice ich koryt, *złożach aluwialnych*, ‘napływowych osadach wodnych’ <z p.-łac. *alluvium* ‘muł naniesiony przez powódź’> – geologicznych zasobach „wyrzucających” na jego ulice *kwarc*, ‘wykorzystywany w jubilerstwie najpospolitszy minerał skorupy ziemskiej; dwutlenek krzemu, krystaliczny, przezroczysty, bezbarwny lub rozmaicie zabarwiony’ <niem. *Quarz*> i *ametyst*, ‘stosowaną w jubilerstwie odmianę kwarcu, przezroczysty kamień półszlachetny o zabarwieniu fioletowym’ <łac. *amethystus*, z gr. *a-méthystos* (*lithos*) ‘kamień chroniący od upicia się’> – kamienne symbole zielonogórskich winnic i rosnących na nich winorośli.

Skróty

ang. – angielski

fr. – francuski

gr. – grecki

hiszp. – hiszpański

łac. – łaciński

m.in. – między innymi

niem. – niemiecki

os. – osiedle

p.-łac. – późnołaciński

płn.-wsch. – północnowschodni

por. – porównaj

p.w. – pod wezwaniem

ul. – ulica

wł. – włoski

szw. – szwedzki
 św. – święty
 tzw. – tak zwane
 zob. – zobacz

Bibliografia

- Czyżniewski T., *Zielona Góra przelomu wieków XIX/XX*, Łódź 2010.
- Gajda S., *Język – językoznawstwo – polonistyka* [w:] *Polonistyka w przebudowie*, t. 1: *Literatura – wiedza o języku – wiedza o kulturze – edukacja*, red. M. Czermińska, Kraków 2005.
- Garbacz K., *Zielona Góra. Spacer z przeszłością*, Zielona Góra 2004.
- Gübelin E., Ermi F.X., *Kamienie szlachetne. Symbole piękna i władzy*, Warszawa 2001.
- Ilustrowany słownik języka polskiego*, red. E. Sobol, Warszawa 2004.
- Inny słownik języka polskiego*, t. 1–2, red. M. Bańko, Warszawa 2000.
- Kowalski S., *Zielona Góra. Kościół św. Jadwigi (Katedra)*, Zielona Góra 1993.
- Kubicki P., *Miasto w sieci znaczeń. Kraków i jego tożsamości*, Kraków 2010.
- Kuřimský J., *Encyklopedia mineralów i skał*, przeł. K. Jakubowski, Warszawa 1995.
- Masłowska D., Masłowski W., *Księga aforyzmów*, Warszawa 2005.
- Morzyńska-Wrzosek B., *Bydgoszcz w perspektywie poetycko-topograficznej* [w:] *Miasto – przestrzeń zróżnicowana językowo, kulturowo i społecznie 2*, red. M. Świąćicka, Bydgoszcz 2008.
- Muszyński J., *Kościół w średniowiecznym mieście. Zielona Góra. Kościół św. Jadwigi (Katedra)*, Zielona Góra 1993.
- Muszyński J., Kowalski S., *Zielona Góra. Ratusz i wokół ratusza*, Zielona Góra 1992.
- Nieznane i tajemnicze miejsca Ziemi Lubuskiej*, red. T. Czyżniewski, Zielona Góra 2009.
- O księżce. Encyklopedia*, Wrocław 1987.
- Ożóg K., *Językowa i kulturowa przestrzeń współczesnego miasta (na podstawie badań napisów miejskich)* [w:] *Miasto – przestrzeń zróżnicowana językowo, kulturowo i społecznie 2*, red. M. Świąćicka, Bydgoszcz 2008.
- Podkidacz W., *Aksjologizacja obrazu miasta w tekstach przewodników turystycznych*, „Poradnik Językowy” 2007, z. 4.
- Siwiec A., *Przestrzeń miejska jako przestrzeń onimiczna (uwarunkowania lingwokulturowe)* [w:] *Miasto – przestrzeń zróżnicowana językowo, kulturowo i społecznie 1*, red. M. Świąćicka, Bydgoszcz 2006.
- Spacer po mieście Zielona Góra. Informacja turystyczna*, Zielona Góra 2016.
- Wielki słownik wyrazów obcych PWN*, red. M. Bańko, Warszawa 2005.
- Węgorowska K., *Ajkait, ambroid, dar Eridanu, sukcynt. O nazwach związanych z bursztynem*, „Filologia Polska” 2005, z. 2.
- Węgorowska K., *Alabaster, bazalt, granit, bursztyn, perła... – kamienie Wilna) (Wilno kamieni. Wokół kulturologiczno-historyczno-lit(h)olingwistycznych faktów utrwalonych w wybranych współczesnych opracowaniach o Mieście Giedymina* [w:] *Studia słowiańskie. Język, kultura i literatura 1*, red. M. Łuczyk, N. Bielniak, A. Łazar, A. Urban-Podolan, Zielona Góra 2018.
- Węgorowska K., *Gemmonimia i gemmonimy. Kilka uwag o nazwach własnych kamieni szlachetnych i niektórych mineralów*, „Onomastica” 2001, R. XLVI.
- Węgorowska K., *Językowe świadectwa kultury i obyczajowości Kresów Północno-Wschodnich utrwalone we wspomnieniach ich byłych mieszkańców*, Zielona Góra 2004.
- Węgorowska K., *Kamienie i klejnoty w języku, kulturze, sztuce*, Warszawa – Zielona Góra 2012.
- Węgorowska K., *Kamienie szlachetne i metale szlachetne we współczesnej frazeologii polskiej*, „Annales Universitatis Pedagogicae Cracoviensis” 2008, „Studia Linguistica” IV.
- Węgorowska K., *Kamień w polszczyźnie* [w:] *Kamień w literaturze, języku i kulturze*, t. 2, red. K. Wądołny-Tatar, M. Roszczyńska, Kraków 2013.

- Węgorowska K., *Metaforyczne, symboliczne, mitologiczne i biblijne nazwy skal, minerałów, kamieni szlachetnych, półszlachetnych oraz ozdobnych* [w:] *Między słowem a obrazem*, red. K. Smuzniak, „Filologia Polska” 2007, z. 3.
- Węgorowska K., *Od Gorgony do Kolberga. Świat koralu / koralowców w polszczyźnie. Rzec lit(h)olingwistyczno-kulturologiczna*, Zielona Góra 2019.
- Węgorowska K., *Tezauronomia i tezauronimy. Kilka uwag o nazwach własnych klejnotów* [w:] *Metodologia badań onomastycznych*, red. M. Biolik, Olsztyn 2003.
- Żaba J., Żaba I.V., *Atlas naturalnych kamieni szlachetnych i ozdobnych*, Warszawa 2016.

Stones of Zielona Góra and spaces of Zielona Góra in the university education (a lit(h)ologist's perspective)

Abstract

The lit(h)olinguistics of educational reflection focuses on stones and names relating to stones present in various open and closed spaces of the City of Magpies. It is their specificity that the students of the University of Zielona Góra explore at the interdepartmental seminar known as „Kamień w kulturze” („Stone in Culture”). The relation of *space-city-stones* has become an inspiration to comment on multiple stones found in Zielona Góra, among others, in: a) the landscape (terminal moraine, brown coal, lapidarium), b) secular architecture (city walls made of field stones, sidewalk, stone foundations), c) sacral architecture (medieval stone chapel in the Vineyard – „Kaplica na Winnicy”, rococo stone baptismal font), d) the museum of Zielona Góra (“disgrace” heavy stones), or e) a jeweler company (amber, pearl, brilliant). Stones that the students learn about, which spatially embellish Zielona Góra, and their names were listed and interpreted in the paper. They make the City of Wine an urban phenomenon with stone elements of nature and culture being part of its palimpsest layers.

Keywords: stones, spaces, the city of Zielona Góra, lit(h)olinguistics, university education

Katarzyna Węgorowska, profesor Uniwersytetu Zielonogórskiego; lingwokulturolog, miłośniczka polszczyzny, sztuki, kultury tradycyjnej; twórczyni i kierownik Pracowni Języka i Kultury Ludowej Uniwersytetu Zielonogórskiego; inicjatorka i redaktor naukowa cyklu *Studia Kresowe*; autorka monografii: *Słownictwo wileńskie na Pomorzu Zachodnim* (2000); *Językowe świadectwa kultury i obyczajowości Kresów Północno-Wschodnich utrwalone we wspomnieniach ich byłych mieszkańców* (2004); *Kamienie i klejnoty w języku, kulturze, sztuce* (2012); *Złoczowskie peregrynacje. Językowe, literackie, kulturowe, historyczne refleksje o poetyckim „Wspomnieniu” Antoniego Pająka* (2012); *Chryzantema, harfa, łódzik, wenus... W stronę konch(i)olingwistyki. Rzec o muszlach w polszczyźnie* (2013); *Z szuflady lingwokulturologa. Rzeczy językowo-kulturologiczne o gwarowo-dialektalnym skarbcu polskiej kultury, dziedzictwie dawnych i współczesnych bartników, swoich i obcych w jednej z barlineckich baśni, oraz przewrotnych rusalkach* (2018); *Od Gorgony do Kolberga. Świat koralu / koralowców w polszczyźnie. Rzec lit(h)olingwistyczno-kulturologiczna* (2019); *Książki piękne* / *(Książki po(u)żyteczne. Ilustracje i dekoracje książkowe znakami języka, kultury, sztuki. Rzec lingwistyczno-kulturologiczna o artystycznych komponentach ubogających również moje monografie książkowe* (w druku); *Biżuteria w języku, kulturze, sztuce. Rzec leksykalno-kulturologiczna* (w druku). Zainteresowania naukowe koncentruje wokół, stworzonej przez siebie, lit(h)olingwistyki (a w jej obrębie ambronimii, gemmonimii, gliptonimii, tezauronimii) oraz konch(i)olingwistyki. Obecnie bada językowe wyróżniki prawdziwej oraz sztucznej biżuterii.